

سوالات تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی

۱. مفهوم لغوی و اصطلاحی تمدن را بنویسید .
تمدن در لغت به معنی شهرنشینی می باشد ولی تنها به یک اجتماع انسانی که دارای کوچه ها ، خیابانها و خانه ها هستند تمدن اطلاق نمی شود بلکه مدنیت به معنای وجود قوانین مکتوب شهری می باشد.
تمدن در اصطلاح نوع خاصی از توسعه مادی و معنوی می باشد ریشه لاتینی تمدن *civilis* به معنای شهروند یا شهرنشین است.
۲. رابطه ی بین دو واژه فرهنگ و تمدن را بنویسید .
فرهنگ و تمدن مترادف همدیگر نیستند بلکه نقطه مقابل هم می باشند که در این معنی فرهنگ به معنای اسطوره، دین، آیین و آداب و رسوم می باشد و تمدن به معنای فناوری و تکنولوژی. بنابر این فرهنگ به جنبه های معنوی زندگانی بشر مربوط میشود و تمدن به جنبه های مادی ساخته دست بشر. تفاوت دیگر فرهنگ با تمدن در این است که تمدن به نظام های بزرگ سیاسی اجتماعی و اقتصادی مربوط می شود که از نظر جغرافیایی محدوده بزرگی را در اختیار دارد اما فرهنگ می تواند از آن مردمی باشد که در یک قبیله به صورت کاملاً ابتدایی زندگی می کنند مثل بومیان استرالیا یا آفریقا.
۳. علم و دانش در تمدن اسلامی چه جایگاهی دارد؟ با توجه به آیات قرآن کریم توضیح دهید .
به جرأت میتوان گفت که در هیچ یک از مکاتب و ادیان به اندازه دین اسلام به کسب معرفت، آگاهی و علم اخلاقی تاکید نشده است اگر نگاهی گذرا داشته باشیم به منافع تفکر اسلامی یعنی قرآن و احادیث حضرت رسول و ائمه اطهار، در می یابیم که خداوند و اولیای او نه فقط مومنان بلکه کافران و مشرکان را دعوت کرده به خردورزی ، علم اندوزی. اگر چه در قرآن کریم کلمه عقل به تنهایی بکار نرفته ولی ترکیب الاولی الباب که به همین معنا می باشد حدود ده بار در قرآن تکرار شده است بنابراین خداوند نه تنها از مومنان خواهان ایمان کورکورانه نیست بلکه توحید که ریشه و بنیان ایمان است حاصل عمل و دانش اندوزی می داند. در سوره روم آیه ۵۶ خداوند متعال علم و ایمان را کنار هم قرار داده و حتی در بعضی از آیات مسلمانان به فراگیری علوم خاص مثل نجوم و ریاضیات تشویق شده اند.
۴. کتابت در فرهنگ و تمدن اسلامی چه مسیری را طی کرده است؟ (از جاهلیت تا اسلام)
کاغذ نقش مهمی در انتقال افکار مسلمانان در طی قرون گذشته داشته است. اعراب جاهلیت با امر نگارش آشنا بودند ولی زندگی بدوی آنها اینگونه نبوده که سواد خواندن و نوشتن داشته باشند و به قول مورخین در شبه جزیره عربستان فقط ۱۷ نفر سواد خواندن و نوشتن داشتند و فرهنگ غالب در آن دوره فرهنگ شفاهی بوده یعنی اینکه اعراب تمامی افتخارات قومی و قبیله ای را به صورت شفاهی و سینه به سینه به نسل آینده انتقال می دادند. این روش تا دوره اسلامی ادامه داشت ابن ندیم عین این نوشته را در کتاب خود آورده است.
۵. اعراب از چه اجناسی برای کتابت استفاده می کردند؟
مسائل مهم مثل نوشتن نامه ها و عهدنامه ها بر روی پوست حیوانات نوشته می شد. اما از آنجایی که همه اعراب توان اقتصادی بالایی نداشتند بنابراین از اجناس مناسب دیگری مثل استخوان جانوران اهلی یا پوست خشکیده درخت نخل استفاده می شد. تا اینکه مسلمانان مصر را فتح کردند و با پاپيروس آشنا شدند مدتی از پاپيروس استفاده کردند.

۶. مسلمانان چگونه با صنعت کاغذ سازی آشنا شدند ؟

اوایل دوره خلفای عباسی که مسلمانان به ماوراءالنهر رفتند و در آنجا جنگی بین مسلمانان و امرای ترک در گرفت امرای ترک با چینی ها هم پیمان شدند در حین جنگ مسلمانان چند تن از چینی ها را به اسارت گرفتند و با خود به شهر سمرقند آوردند و از اینجا بود که صنعت کاغذسازی از شهر سمرقند به دیگر شهرهای کشورهای اسلامی صادر شد.

۷. روند انتقال علوم یونانی به حوزه تمدن اسلامی را بیان کنید .

در واقع علوم از سه حوزه تمدن آنروز یعنی یونان، هند و ایران وارد جهان اسلام شد و مسلمانان بطور غیرمستقیم از ترجمه عربی آنها استفاده کردند. افرادی که این علوم را از یونانی ترجمه می کردند بیشتر مسیحیان شریانی زبانی بودند از شامات. بویژه شهر حرار، مسلمانان از علوم یونانی در زمینه های مختلف ریاضی، نجوم، طب و علوم طبیعی بهره بردند. در ریاضی و نجوم با نظریه بطلمیوس آشنا شدند و در پزشکی از آثار بقراط و جالینوس استفاده کردند در گیاه شناسی هم از کتابی به نام دیوسکوریدوس بهره های زیادی بردند.

۸. نجوم هندی چگونه وارد جهان اسلام شد ؟

در اوایل دوره عباسی بود که تعامل علمی بین هند و جهان اسلام برقرار شد و یک هیئت علمی از هند وارد بغداد شد که در بین آنها فردی بود به نام منکه که در علم نجوم و حساب فلکی بسیار ماهر بود منصور از او خواست که به دانشمندان دربار خود، نجوم را آموزش دهد و برای ترجمه کتاب سوهانت از برهماگوپتا، پاداشی تعیین کرد که این کتاب توسط ابراهیم هزاری به عربی ترجمه شد و اینگونه بود که مسلمانان با نجوم هندی آشنا شدند.

۹. از روش های تاریخ نگاری مسلمانان « تاریخ نگاری دودمانی » را توضیح دهید .

تاریخ نگاری دودمانی : به آن دسته از متون و کتب تاریخی اطلاق می شود که بر محور دوره حکمرانی خلفاء تنظیم می شود و این سنت از روش تاریخ نگاری ایرانیان گرفته شده.

۱۰. از روش های تاریخ نگاری مسلمانان « تاریخ نگاری عمومی » را توضیح دهید .

نوعی از وقایع نگاری که در آن مؤرخان ، حوادث ممالک اسلامی را در دوره پس از اسلام ، بی آنکه عناصر قومی و جغرافیایی را در کار خود دخالت دهند به روش تقویمی و سالشمار گزارش می کردند .

۱۱. دلایل توجه مسلمانان به علم جغرافیا را بیان کنید .

۱) بعد از ظهور اسلام و شروع کشورگشایی ها قلمرو وسیعی از دو امپراطوری ایران و روم به تصرف مسلمانان درآمد . بنابراین اعراب که تا آن زمان کوچکترین تجربه ای در زمینه کشورداری نداشتند اکنون با قلمرو وسیعی روبرو شدند که اداره آن نیازمند اطلاعات دقیق جغرافیایی از سرزمینهای مفتوحه بود .

۲) از آنجایی که زیارت مکه انجام مناسک حج به عنوان یک فریضه دینی برای هر مسلمانی واجب بود بنابراین مسلمانان از اسپانیا گرفته تا نزدیکی های چین راهی سرزمین عرب می شدند و در طول راه ، راهها ، کوهها ، رودها ، مناظر زیادی را مشاهده می کردند و این باعث می شد اطلاعات جغرافیایی آنها بالا برود .

۳) شوق دانش پژوهی خود مسلمانان ، تأکید قرآن کریم بر شناسایی آفاق و سیر در ارض دلیل دیگر توجه مسلمانان به علم جغرافیا بود .

۱۲. «إخوان الصفا» چه گروهی بودند و در آموزش اندیشه های خود به چند مرتبه اهتمام داشتند؟ توضیح دهید.

در قرن ۴ هجری در بصره گروهی سرّی و فلسفی بوجود آمدند اینها در آموزش اندیشه های خود به چهار مرتبه اهتمام داشتند معروف بودند به اخوان الصفاء.

مرتبه اول ویژه مبتدیان بود شامل افرادی می شدند از ۱۵ تا ۳۰ سال که به آنها برادران نیکوکار مهربان گفته می شد.

مرتبه دوم شامل افرادی می شد بین ۳۰ تا ۴۰ سال که به آنها برادران نیکوکار دانا گفته می شد.

مرتبه سوم: شامل افرادی بین ۴۰ تا ۵۰ سال که معروف بودند به برادران فاضل کریم.

مرتبه چهارم بالای ۵۰ سال بودند که به آنها حکیمان می گفتند.

۱۳. دستاوردهای مسلمانان در زمینه ی دانش ریاضی را بنویسید.

اصلاح دستگاه عدد نویسی هندی

بوجود آوردن علم جبر

بوجود آوردن مفاهیم جدید در تئوری اعداد

کشفیات جدید در حیطه مثلثات

۱۴. مفهوم لغوی و اصطلاحی تنجیم را نوشته و علت مخالفت علمای شریعت با آن را توضیح دهید.

تنجیم در لغت به معنای شناخت زمان حرکت ستارگان و در اصطلاح طریقه ای است بر غیب گویی مبتنی بر این نظریه که

ستارگان در کارهای آدمی موثرند. بنابراین علمای شریعت با تنجیم مخالفت کردند. برای اینکه علم نجوم آمیخته شد با

حدسیات، گمانه زنی، فالگیری و خرافه گویی.

۱۵. چه ارتباطی بین برخی از احکام شرعی با صور فلکی وجود دارد؟

اما دلیل توجه مسلمانان به علم نجوم بخاطر تکالیف مذهبی شان بود از قبیل نماز، روزه، حج، تعیین جهت قبله و ...

رعایت دقیق فاصله زمانی ویژه هر نماز شرط قطعی برای درستی آن بود چرا که در قرآن کریم آمده است بدرستی که نماز

واجب شد بر مومنین در وقت معین. از دیگر شرایط نماز گزار تعیین جهت قبله یا کعبه بود که این هم نیازمند حل مسائل

هیئت و مثلثات کروی بود بنابراین علمی بوجود آمد به نام علم المیقات (نامگذاری زمان) که خلفاء دستور می دادند

اخترشناسان برجسته ای در هر مسجدی تعیین شوند تا مودنان را برای ادای اذان هدایت کنند.

۱۶. سه مورد از نهادهای آموزشی (مراکز علمی) در تمدن اسلامی را نام برده و یک مورد را به دلخواه توضیح دهید.

بیت الحکمه - دارالعلم - بیمارستان ها - نظامیه ها - مساجد

اولین آنها بیت الحکمه بود که به دستور هارون الرشید در بغداد ساخته شد. این مرکز با بیت المال اداره می شد و مرکز

تجمع دانشمندان و مترجمان شایسته ای بود که کتب علمی و فلسفی زیادی را از یونانی به عربی ترجمه می کردند. بیت

الحکمه در دوره مامون توسعه پیدا کرد و گفته شده که ۱۰۰ شتر که بار آنها کتاب بود در دوره مامون از روم به بغداد

فرستاده شد.

مراکز علمی دیگر دارالعلم بودند: مهمترین آن که امروز به آنها کتابخانه های عمومی گفته می شود دارالعلوم فاطمیون در

مصر بود و بعد از آن دارالعلم طرابلس در لبنان کنونی

مراکز علمی دیگر بیمارستان ها بودند که علاوه بر درمان بیماران مرکز مطالعات و تحقیقات پزشکی و دیگر رشته ها بود .
مهمترین این بیمارستان ها بیمارستان فسطاط ، بیمارستان ری و امثال اینها
از دیگر مراکز علمی مساجد بودند که نخستین مرکز اجتماعات دینی مسلمانان محسوب می شد . مهمترین مساجد
آموزشی ، مسجد جامع فسطاط ، مسجد جامع اموی دمشق و مسجد جامع تونس بود .

۱۷. خلفای اسلامی چه اقداماتی را برای سامان دادن به امور اداری انجام دادند ؟

۱- تقسیم سرزمین به واحدهای سیاسی کوچکتر و تعیین والی برای آن ۲- تعیین مساحت زمین بویژه نواحی حاصلخیز
برای برآورد تقریبی مقدار درآمد سالانه آنها ۳- وضع تقویمی جدید برای استفاده از زمین های کشاورزی ۴- یکسان سازی
مسکوکات

۱۸. وظایف دیوان خراج را بنویسید .

وظیفه آن سرپرستی بخشی بزرگی از امور مالی سرزمین های اسلامی بود از جمله وظایف دیگر این دیوان : جمع آوری
خراج و حواله آن به مرکز خلافت و تقسیم بندی آن بین مسلمانان بود .

۱۹. وظایف دیوان جیش را بنویسید

از وظایف این دیوان سرشماری و تهیه فهرستی از افرادی که در جنگهای صدر اسلام شرکت داشتند و ملاک در تهیه این
فهرست نزدیکی به پیامبر اسلام بود از وظایف دیگر دیوان جیش سرپرستی امور لشکری مسلمانان، تهیه آمار دقیق از
جنگ آوران ، کشته شدگان و زخمیان بود.

۲۰. معماری در جهان اسلام به چند شکل ظاهر شد ؟ بنویسید .

معماری اسلامی در ۳ شکل ظاهر شد: ۱- مساجد ۲- مدارس ۳- مقابر

۲۱. پنج تن از موسیقیدانان برجسته ی مسلمانان و آثار آنها را بنویسید .

۱- ابراهیم بن ماهان موصلی ۲- اسحاق موصلی که دو کتاب داشت الف (الاغانی و الکبیر ب) النجم ۳- ابوالحسن علی
بن نافع ۴- فارابی دو کتاب داشت احضاء العلوم و الموسيقى و المدخل الرضاعه الموسیقی ۵- ابن سینا (دانشنامه
علائی) اولین کتاب درباره موسیقی بود که به زبان فارسی نوشته شد .

۲۲. انتقال علم و تمدن از قلمرو اسلامی به غرب از چند راه انجام گرفته است ؟ توضیح دهید .

انتقال علوم و تمدن از قلمرو اسلامی به غرب از سه طریق صورت گرفت :

۱- ارتباط مسلمانان با مسیحیان در اسپانیا ، ایتالیا ، جزیره سیسیلو جنگهای صلیبی که باعث آشنایی غربیان با فرهنگ
و تمدن اسلامی شد .

۲- ترجمه کتب عربی به زبانهای اروپایی از قرن ۵ تا ۷ هجری قمری

۳- تدریس و استفاده از کتب عربی که توسط دانشمندان مسلمانان در مراکز علمی ترجمه یا نوشته شده بود .

۲۳. سه نوع آواز در نزد اعراب رایج بود ، آنها را نام ببرید .

نزد اعراب سه نوع آواز وجود داشت . یکی از آنها حداء بود که موقع حرکت شتران می خواندند. آواز دیگر هَزَج نام داشت که به
موقع غارت کردن سر می دادند. یکی دیگر از سرودها و ترانه های اعراب که در مراسم عبادت و شادی و ماتم کاربرد داشت آنشاد
نامیده می شد .

۲۴. علل درونی رکود تمدن اسلامی را بنویسید .

علل درونی عبارت است از : ۱- استبداد ۲- دنیاگرایی ۳- دورماندن از اسلام راستین

۲۵. کتاب « الجمع و التفریق بحساب الهند » از کیست ؟ و محتوای آن چیست ؟
از محمد بن موسی خوارزمی بود - که در آن مسلمانان با شیوه عدد نویسی هندی آشنا شدند .

تستی

۲۶. کدام خاندان ایرانی در انتقال علوم ایرانیان به جهان اسلام نقش بسزایی داشت ؟

الف) بختیشوع □ ب) ماسرجویه □ ج) آل برمک ✓ د) هیچکدام □

۲۷. کدام علم در اصطلاح پیشینیان به « دانش ابزارهای شگرد ساز » معروف بوده است ؟

الف) هندسه □ ب) جبر □ ج) مثلثات □ د) مکانیک ✓

۲۸. در جهان اسلام ، علم مکانیک به دست ..... در بغداد آغاز شد و بوسیله ی ..... به اوج شکوفائی خود رسید .

الف) فارابی-بنوموسی □ ب) خوارزمی-فارابی □ ج) بنوموسی-جزری ✓ د) جزری - بنوموسی □

۲۹. بزرگترین فیلسوف اسلامی که دارای نظام فلسفی استواری است ، کدام است ؟

الف) ملاصدرا □ ب) ابن سینا ✓ ج) فارابی □ د) سهروردی □

۳۰. بزرگترین اثر طبی به زبان عربی از .... است که به ..... مشهور است .

الف) قطب الدین رازی - الحاوی □ ب) ابن رشد - تهافت □ ج) زکریای رازی - الحاوی ✓ د) ابن سینا - دانشنامه ی علایی □

۳۱. از درخشانترین چهره های ادبی که کتابهای زیادی را از پهلوی به عربی ترجمه کرد ؟

الف) حنین بن اسحاق □ ب) حسان بن ثابت □ ج) عبدالله بن مقفع ✓ د) کعب بن مالک □

۳۲. کدام دیوان در طول حیات پیامبر (ص) هم فعالیت داشته است ؟

الف) دیوان خراج □ ب) دیوان برید □ ج) دیوان انشا ✓ د) دیوان بیت المال □

۳۳. کدام دیوان مسئول بررسی حسابهای مالی کارکنان دولت بوده است ؟

الف) دیوان بیت المال □ ب) دیوان خراج □ ج) دیوان برید □ د) دیوان نفقات ✓

۳۴. کدام دیوان بر اداره ی زمین های حاصلخیز نظارت داشته است ؟

الف) دیوان اقطاع ✓ ب) دیوان نفقات □ ج) دیوان مظالم □ د) دیوان برید □

۳۵. نخستین بنای اصیلی که به دست معماران ایرانی ساخته شد کدام است ؟

الف) مسجد گوهرشاد □ ب) آرامگاه شیخ صفی الدین اردبیلی □ ج) آرامگاه شاه اسماعیل سامانی ✓ د) هیچکدام

